

BØKER

Howard Dully og Charles Fleming

My Lobotomy: A Memoir

Ebury Press, London 2008

Kr 195,- ISBN 978-00-91-92219-1

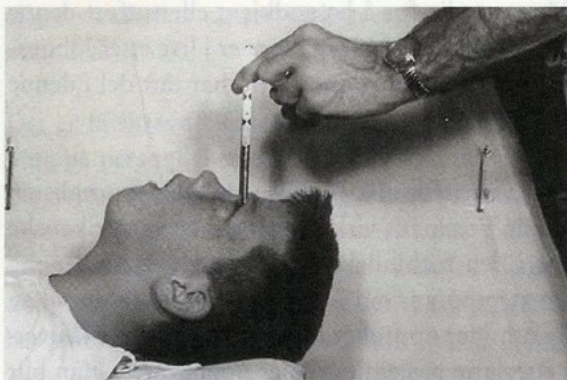
«My name is Howard Dully. In 1960, when I was twelve years old, I was given a lobotomy.

My stepmother arranged it. My father agreed to it. Dr. Walter Freeman, the man who invented the «ice pick lobotomy», performed it. My family paid the hospital \$ 200. And I never understood why. I wasn't a violent kid. I had never hurt anyone. I wasn't falling out of school. I wasn't in trouble with the law. I wasn't depressed or suicidal. I wasn't dangerous. Was there something I had done that was so horrible I deserved a lobotomy?

I asked myself that question for more than forty years. Then, when I turned fifty-four, I went looking for the answer.»

Slik starter Howard Dullys hjerteskjærende og dypt foruroligende beretning om søkingen etter «sannheten» og omstendighetene bak inngrepet utført på ham på Doctors General Hospital, San Jose, California torsdag 15. desember 1960, året før jeg selv begynte på skolen. Inngrepet, utført av dr. Walter Freeman, er behørig dokumentert. Den alltid systematiske legen fotograferte rutinemessig «før» og «etter», samt midtveis i sine operasjoner. Kamera og utstyr oppbevarte han i sin spesialinnredede *Lobotomobile* (han kalte den faktisk det), den ombygde varebilen som han benyttet på sine turneer rundt til amerikanske mentalsykehus og andre institusjoner hvor hans tjenester var etterspurt.

Dr. Freemans fotografi av Dully under operasjonen er gjengitt i boken. At fotograferingen, særlig midt under operasjonen, medførte betydelig risiko for pasienten, bekymret Freeman mindre. Han foretok ved en anledning lobotomiinngrep på to pasienter samtidig, i full offentlighet og under oppbud av et utvalgt og entusiastisk pressekorps. Han pleide ellers å briljere for sine studenter ved å skrive på tavlen under forelesninger med høyre og venstre hånd samtidig.

Inngrepet ble først foretatt ved å bore seg gjennom hodeskallen, men ble deretter videreutviklet til å skje gjennom føring av en spiss gjenstand inn gjennom øyehulen. Mange døde som følge av inngrepet, som hos andre ofte førte til følelsesmessig og intellektuell sløvhet. Det finnes ingen dokumenterte helbredende virkninger av inngrepet. Krav fra lobotomierertes pårørende om at nobelprisen til Moniz må trekkes tilbake har så langt ikke blitt imøtekommet.

Dr. Walter Freeman (1895–1972) var en av «pionerene» innenfor bruken av lobotomi i USA. Den amerikanske journalisten Jack El-Hai har for øvrig skrevet en veldokumentert biografi om dr. Freemans liv og virksomhet (*The Lobotomist*, Wiley & Sons, New York 2005). Dr. Freeman overvar Moniz' berømmelige demonstrasjoner på forsøksoperasjoner i London før 2. verdenskrig. Disse skulle dokumentere at lobotomiinngrep virket. Freeman ble senere kjent med den nye og enklere metoden kalt «transorbital lobotomi», det vil si at inngrepet ble gjennomført gjennom øyehulen. Selv startet han forsøk med den nye metoden ved hjelp av en ispigge fra familiens kjøkken – ispiggen er et spisst redskap til å hugge is med beregnet for datidens kjøleskap – isskapet. Piggen ble ført inn i hjernen via øyehulen ved hjelp av en hammer, og deretter vridd rundt noen ganger for å kutte forbindelsen mellom hjernedelene. Sammen med vennen og nevrokirurgen James Watts (1904–1990) utviklet han den såkalte Freeman-Watts metode: enkel, poliklinisk, uten bedøvelse og ikke minst billig. Freemans favorittispigge ligger fortsatt blant hans etterlatte papirer og utstyr. Av de ca 50.000 lobotomiinngrep som ble foretatt i USA, kan ca 5.000 tilskrives dr. Freeman.

Det første lobotomiinngrepet i Norge ble utført ved Gaustad sykehus i 1941. Direktøren ved sykehuset, psykiateren og senere professor Ørnulf Ødegård (1901–1986), var en ivrig talsmann for den nye behandlingsmetoden. Ca 2.500 inngrep ble foretatt i Norge i tiden frem til 1974 – med andre ord flere inngrep per innbygger enn for eksempel i USA. I 1996 vedtok Stortinget at alle tidligere lobotomerte var berettiget til billighetserstatning, da man fikk gjennomslag for at lobotomi var å anse som uforsvarlig og måtte betraktes som et overgrep. Det ble dog lagt til grunn at lobotomi i sin tid ble ansett som et medisinsk forsvarlig inngrep, og at staten derfor ikke hadde noe egentlig rettslig erstatningsansvar overfor tidligere lobotomerte.

Lobotomiens mørke historie er relativt godt dokumentert. Den starter med den portugisiske nevrologen dr. Antónios Egaz Moniz (1874–1955), som i 1949 fikk nobelprisen i medisin (for øvrig sammen med en sveitsisk hjerneforsker med det velklingende navn dr. Rudolf Hess) for å ha utviklet denne nye metoden for «behandling» av det man oppfattet som alvorlige sinnslidelser. Metoden gikk som kjent ut på å avskjære forbindelsen mellom hjer-

Helsepersonell har derfor heller ikke blitt holdt ansvarlig for å ha godkjent eller utført denne behandlingen. På samme måte som det fremdeles er personer i Norge som er i live etter lobotomiinngrep, må det fortsatt finnes helsepersonell i virksomhet som i sin tid har tatt del i denne typen «behandling».

Howard Dullys reise for å finne «sannheten» begynner for alvor i februar 2004. Journalisten Dave Isay som arbeidet med en dokumentar om dr. Freemans virksomhet for den amerikanske radiokanalen National Public Radio intervjuer i den forbindelse Dully. Isay bestemmer seg raskt for at det er langt mer interessant å lage et program om Dully dersom lobotomisaken skal belyses. Dette fører blant annet til at Dully omsider oppsøker George Washington University Library i Washington, hvor dr. Freeman's etterlatte pasientjournaler oppbevares. Han blir den første amerikanske lobotomipasient noensinne som har bedt om få se journalen sin. Gjennom selvbiografiske avsnitt, gjengivelse av intervjuer med familie og behandlingspersoner, utdrag av journaler og rettsdokumenter, forteller så boken, som er skrevet sammen med forfatteren Charles Fleming, historien sett fra personen Howard Dully's side. Samtidig er «My Lobotomy» en veldokumentert beskrivelse av behandlingsapparatets og omsorgspersoners totale svikt i forhold til denne gutten. Den forteller også om lobotomiinngrepets popularitet ved overfylte amerikanske mentalsykehus da den førte til flere og raskere utskrivninger av tilsynelatende «helbredede» pasienter som ellers var langtidsinnlagte uten noe egentlig behandlingstilbud. Det er en sjelden og personlig beretning vi på den måten får del i, samtidig som nøkterne gjengivelse av journalnotater, uttalelser fra skole og leger osv. gir et skremmende bilde av hvorledes pasienten Dully samtidig ble betraktet fra «den andre siden». Blant bokens svakere sider er for eksempel tilløpene til psykologisering over hvorfor Walter Freeman utviklet en slik iherdig og målrettet fascinasjon for lobotomiinngrepet, med henvisninger til Freemans familiebakgrunn, oppvekst og personlighet.

Vi får selvfølgelig aldri vite hele «sannheten» om Dully og inngrepet som så til de grader skulle prege resten av hans liv. Var det inngrepet som sådan eller var det bevisstheten om at det var foretatt et lemlestende inngrep i hjernen hans som skapte personen Howard Dully? Det vi vet er at gutten og mannen Howard Dullys liv ble en førti års vandring inn og ut av institusjoner, ungdomsfengsel, spesialskoler, løsjobber og småkriminalitet, hele tiden tynget av en altoverveldende følelse av skyld og annerledeshet. Han oppnår en slags fred med seg selv etter å ha fått slått fast at han var utsatt for et overgrep som barn og at han ikke selv var skyld i at det skjedde. Det er omtrent så langt han kommer. *Hvorfor* finner han aldri helt ut av. Heller ikke eksempelvis det hjerteskjærende intervjuet med faren eller med den avdøde stemorens familie, eller dr. Freemans etterlatte notater, gir noen egentlige svar. Alt vi vet er at inngrepet på Dully ble gjort i en blind tiltro til medisinsk «viten» og autoritet fra de pårørendes side, på tro og synsing fra det medisinske establishment omkring virkningene av en gitt «behandlingsmetode» – en tro til og med nobelkomiteen hadde delt (og fortsatt deler?), samt samfunnets mangel på kritisk holdning til enkelte legers tro på lobotomi. Det siste kan ha hatt sammenheng med lobotomiens karakter av «rask» og billig problemløsning for så vel behandlingsinstitusjonene samt enkelte pårørende. Ikke minst det forhold at inngrepet tilsynelatende kunne «helbrede»

ellers vanskelige og ressurskrevende pasienter, bidro til at sykehusmyndighetene lenge bifalt metoden.

Det er få skrevne beretninger fra overlevende lobotomiofre – inngrepets invalidiserende virkning på personligheten blant dem som overlevde forteller oss for så vidt hvorfor. Som alltid er det derfor spennende og viktig å høre pasientens stemme. Nå vet vi jo riktig nok ikke helt hvor mye av denne beretningen som virkelig er Dullys stemme og hvor mye som er resultatet av samarbeidet med medforfatteren Charles Fleming. Dullys opptreden i den forutgående radiodokumentaren forteller dog at det er en omfattende og autentisk beretning fra pasienten selv vi her står over for. Det gjør i seg selv «My Lobotomy» til en verdifull og leseverdige bok.

Dully har dessuten et annet anliggende utover det å dele med oss – og med andre lobotomiofre – fortellingen om hvordan inngrepet preget hans liv og om hans vei til «sannheten». Han ser klare paralleller mellom Freemans «diagnose» av ham selv som «schizofren fra 4-årsalderen» og en del av de holdninger og tiltak han mener preger dagens behandling av barn med ADHD og lignende «adferdsavvik». Det samme samvirke av pårørende, skole og leger kan også her føre til at det stilles diagnoser og iverksettes behandling, særlig medisiner, som ikke nødvendigvis er i det enkelte barns beste interesse. Det er en viktig debatt Dully reiser, om toleransen overfor og utfoldelsesmulighetene for personer med annerledes og «avvikende» adferd og vårt samfunns ofte raske definering av dem som syke og behandlingstrengende, kanskje til og med ved behandlingsmetoder og medisinbruk vi ikke helt kjenner konsekvensen av. Slik sett etablerer Dully både en sammenheng mellom sin livshistorie og aktuelle spørsmål omkring behandling av adferdsavvik i vår tid, og det alltid tilbakevendende spørsmål om vår rett til å gripe inn i andre menneskers liv, være seg med lobotomiinngrep, bruk av amfetaminlignende medikamenter på dagens unge ADHD-pasienter eller andre inngrep i menneskers integritet. Vi vet i hvert fall at å utføre lemlestende hjernekirurgi på en 12-åring fordi stemor og skole synes han er ukonsentrert og urolig i timene var og blir galt, med eller uten å lese Dullys bok. Lesingen vil imidlertid gi både dypere innsikt i spørsmålene reist ovenfor, samt ikke så få øyeblikk av dyp medfølelse, sorg og skamfullhet på helsevesenets og våre alles vegne.

Terje Bodin Larsen

terje.bodin.larsen@ness.no